

شنبه • ۹ آبان ۱۳۹۴ • سال سیزدهم • شماره ۲۴۳۵ • ۹

شرق روزنامه جهان

مرتضی حنانه از زبان پسر؛ گفت‌وگو با امیرعلی حنانه صفحه ۱۰

توسعه، برنامهریزی می‌خواهد؛ گفت‌وگو با رضا ایرانی بهبهانی صفحه ۱۱

بازارسازی زیر سیطره تبلیغاتچی‌ها؛ گفت‌وگو با مهرنوش شفیعی صفحه ۱۲

نگاه

انتخابات و پیامدهای آن برای سیاست خارجی آنکارا

انتخابات سراسری سال ۲۰۱۵ ترکیه نتایج غیرمنتظره‌ای برای تمام احزاب شرکت‌کننده داشت. برای نخستین‌بار در طول ۱۳ سال گذشته، حزب محافظه‌کار «عدالت و توسعه» نتوانست آرای کافی برای تشکیل یک دولت اکثریت را کسب کند. آینده سیاسی ترکیه دولتی به رهبری حزب عدالت و توسعه با احزاب جمهوری‌خواه خلق یا حرکت ملی و موفق‌نبودن در تشکیل یک دولت ائتلافی و برگزاری انتخابات زودهنگام خواهد بود. به‌نظر می‌رسد تشکیل دولتی ائتلافی متشکل از حزب جمهوری‌خواه خلق، حزب حرکت ملی و حزب دموکراتیک خلق‌ها یعنی دولتی ضدحزب عدالت و توسعه نامحتمل باشد، چراکه فائق‌آمدن بر اختلافات میان احزاب دموکراتیک‌خلق‌ها و حرکت ملی، ناممکن به‌نظر می‌رسد. احزاب سیاسی در حال محاسبه برای تصمیم‌گیری و شکل‌دادن به آینده سیاسی ترکیه هستند.

ازدست‌دادن آرای سنتی حزب عدالت و توسعه

از سال ۲۰۰۱ میلادی، حزب عدالت و توسعه توانسته بود در تمام انتخابات برگزارشده اکثریت آرا را از آن خود کند. آخرین دور انتخابات سبب شد تا آن حزب ۹ درصد از آرا را در مقایسه با انتخابات عمومی سال ۲۰۱۱ میلادی از دست بدهد. در یک‌سو، بخشی از رای رای‌دهندگان سنتی حزب عدالت و توسعه به‌سوی دیگر احزاب سیاسی به‌ویژه حزب دموکراتیک خلق‌ها سوق پیدا کردند. شاید بتوان علت اصلی ازدست‌دادن پایگاه حمایتی حزب عدالت و توسعه را واکنش عمومی مردم به چند موضوع کلیدی دانست که ازجمله آنها می‌توان به افزایش اقتدارگرایی و تحدید آزادی بیان، آزادی مطبوعات و استقلال دستگاه قضائی و همچنین ایجاد وقفه و رکود در روند مذاکرات صلح کردی، پرونده فساد مالی که اعضای دره‌بای‌ای حزب عدالت و توسعه در آن نقش داشتند و همچنین سیاست‌های مسموم رسانه‌های طرفدار حزب عدالت و توسعه و عملکرد اقتصادی ناموفق آن حزب در سال‌های گذشته اشاره کرد. شاید مهم‌ترین بحثی که به انتخابات این دوره شکل داد و عامل عمده تضعیف حزب عدالت و توسعه بود را بتوان افزایش اقتدارگرایی «اردوغان» به‌عنوان رئیس‌جمهوری ترکیه بر تمامی حوزه‌های تصمیم‌گیری و بلندپروازی‌های او برای تغییر نظام سیاسی ترکیه و تبدیل آن به نظام ریاستی با سیستم نظارت و توازن محدودشده به‌نفع شخص رئیس‌جمهوری دانست. همان‌گونه که نتایج انتخابات نشان می‌دهد، اصرار اردوغان بر خواسته‌های خود عاملی اساسی در باخت حزب عدالت و توسعه و مانعی جدی بر سر راه تشکیل دولت ائتلافی بوده است.

پیامدها برای آینده ترکیه

با حضور حزب حرکت ملی، حزب عدالت و توسعه می‌تواند دولت ائتلافی آسان‌تری را با توجه به رویکرد مشابهی که میان دو حزب وجود دارد تشکیل دهد. با حضور حزب جمهوری‌خواه خلق امکان ائتلاف گسترده‌تری وجود دارد اما میزان تنش هم افزایش می‌یابد، چراکه این موضوع می‌تواند به تقاضا برای تغییر در نظام سیاسی ترکیه بیش‌ازپیش دامن بزند. در صورت تحقق هر کدام از دو سناریو مطرح‌شده حزب عدالت و توسعه، باید با بررسی دقیق‌تری سیاست‌های خود را به پیش ببرد و این موضوع احتمالاً مستلزم تجدیدنظر و نرمش آن حزب در رویکردهای خود در قبال خاورمیانه خواهد بود. درصورتی‌که هر یک از شرکای دولت ائتلافی بتواند وزیر امور خارجه را از حزب خود معرفی کند، احتمالاً سیاست خارجی ترکیه به سمت انزواگرایی سنتی و حمایت از موضع طرفدار دیپلماسی پیش خواهد رفت که ویژگی اصلی سیاست خارجی ترکیه و تصمیم‌گیرندگان آن تا پیش از سال ۲۰۱۰ میلادی بود. در صورتی که سناریو تشکیل دولت ائتلافی شکست بخورد و گزینه برگزاری انتخابات زودهنگام مطرح شود، هنوز دشوار است بتوان پیش‌بینی کرد حزب عدالت و توسعه موضع قوی‌تری پیدا می‌کند یا در موضع ضعیف‌تری قرار خواهد گرفت. حزب عدالت و توسعه تصمیم دارد تا برای آینده نزدیک مداخلات خود در امور خاورمیانه به‌ویژه در سوریه را افزایش دهد بااین‌حال، سطح این مداخلات به شرکای ائتلافی دولت آینده و قابلیت و قدرت نفوذ و تأثیرگذاری آنان بر روند تصمیم‌گیری سیاست خارجی بستگی دارد. سوریه و موضوع آوارگان سوری در صدر اولویت‌های هر دولتی در ترکیه خواهد بود. احزاب سیاسی ترکیه از برنامه‌ریزی بلندمدت برای مسئله آوارگان اجتناب ورزیده‌اند. این موضوع سبب شده تا با گذشت هر روز ترکیه میزبان تعداد بیشتری از پناهندگان و آوارگان باشد. شرکای دولت ائتلافی ترکیه دیدگاه‌های متفاوتی در مقایسه با حزب عدالت و توسعه درباره نحوه برخورد با جنگ سوریه دارند. اگرچه احزاب از ارائه جزئیات درباره رویکرد مدنظرشان در حوزه سیاست خارجی دوری کرده‌اند، حزب جمهوری‌خواه خلق به‌طور آشکار نشان داده مخالف مداخله ترکیه در امور داخلی سوریه از طریق حمایت از گروه‌های شورشی در داخل آن کشور است. اگرچه حزب حرکت ملی نیز موضعی مشابه با حزب جمهوری‌خواه خلق در این‌باره اتخاذ کرده، اما اشتیاق بیشتری نسبت به انجام اقدامات نظامی و عملیات به منظور مقابله با تهدیدات متوجه ترکیه دارد.

ادامه در صفحه ۱۲

یادداشت

«بحران مهاجران» فرصتی برای اردوغان

«اتکلا مرکل» صدراعظم آلمان راهی ترکیه شد تا با «رجب طیب اردوغان» رئیس‌جمهوری ترکیه دیدار کند. مرکل که در میانه بحران مهاجرت پناه‌جویان به اروپا به ترکیه سفر کرده بود، یک درخواست روشن از ترکیه داشت: «کمک به حل بحران مهاجران». در بده‌بستان سیاسی بین ترکیه و آلمان، مرکل وعده داد که برای احیای گفت‌وگوها بر سر عضویت ترکیه به اتحادیه اروپا کمک کند. ترکیه مرزی ۹۰۰ کیلومتری با سوریه دارد و تاکنون بیش از دومیلیون و ۲۰۰ هزار نفر از آوارگان سوری را در خود جای داده است. اما بسیاری از این مهاجران، در ترکیه نمی‌مانند و راهی سفر پرخطر اروپا می‌شوند. آلمان و سوئد، محبوب‌ترین مقصد برای این پناه‌جویان محسوب می‌شوند. اما اردوغان به‌خوبی می‌داند که این مسیر برای او کلید پیروزی در عرصه بین‌الملل و حتی مسائل داخلی است و به همین دلیل با قاطعیت گفت که اروپا خیلی دیر به اهمیت ترکیه برای امنیت خود پی برده است. او ادامه داد، «امنیت و ثبات اروپا ارتباط مستقیمی با امنیت و ثبات ما دارد. آنها حالا این را پذیرفته‌اند. در مذاکرات اخیر که در بروکسل داشتیم، این مسئله را قبول کردند. امنیت و ثبات اروپا بدون حضور ترکیه ممکن نیست. حالا اگر بدون ترکیه امنیت و ثبات حاصل نمی‌شود، چرا این کشور را در اتحادیه اروپا نمی‌پذیرسد؟ اما مشکل از همان ابتدا به اهمیت ترکیه در حل با تشدید بحران مهاجران به‌خوبی واقف بود و با جدیت تلاش کرد تا با آنکارا وارد مذاکره شود. با وجود این مسئله و تاکیده‌های چندباره مقام‌های اروپایی به اهمیت ترکیه، این کشور به نشست ویژه اتحادیه اروپا برای حل بحران مهاجران دعوت نشد. اما اردوغان تلاش کرد تا از موقعیت پیش‌آمده برای تحت فشار قراردادن اروپا استفاده کند تا موقعیت سیاست خارجی خود را به رای‌دهندگان نشان دهد. اکنون اروپا به‌خوبی متوجه شده است که ترکیه کشور مهمی در مناسبات اروپایی است، نه‌تنها درباره بحران پناه‌جویان بلکه برای بحران‌های زیاد دیگری که وجود دارند. اکنون کارشناسان تأکید می‌کنند که هر اتفاقی‌که از دوم نوامبر در ترکیه بیفتد، هر قدرت جدیدی که روی کار بیاید یا اینکه اگر حتی دولت ائتلافی در این کشور مستقر شود، اروپا و ترکیه باید هر چه زودتر با یکدیگر به توافق برسند.

به همین دلیل مرکل در زمان دیدار از آنکارا، با حذف بسیاری از موضوعات که باعث عدم الحاق ترکیه به اتحادیه اروپایی شد، موافقت کرد و گفت: «فکر می‌کنم پیگیری مذاکرات با اروپا می‌تواند به کاهش تنش‌ها در داخل ترکیه نیز کمک زیادی کند».

تنش‌هایی که باعث شد حزب «عدالت و توسعه» اردوغان در انتخابات هفتم ماه ژوئن شکست سختی را متحمل شود؛ شکستی که اکنون اردوغان امید دارد با نزدیک‌کردن ترکیه به دره‌ای اتحادیه اروپا آن را در انتخابات پیش‌رو جبران کند.

منبع: یورو نیوز

«مارک پیرینی»، سفیر پیشین اتحادیه اروپا در ترکیه به «شرق» گفت:

ترک‌ها خواهان حفظ نظام پارلمانی هستند

ﻻ چه چشم‌اندازی را می‌توان برای آزادی رسانه و مطبوعات در ترکیه پس از انتخابات متصور شد؟

در دو سال گذشته، اتحادیه اروپا به‌طور مداوم دولت ترکیه را به بهبود مسائل اساسی مانند آزادی‌های رسانه و دستگاه قضائی و احترام به آنها فراخوانده است. در طول سالیان گذشته، وضعیت آزادی رسانه‌ها در ترکیه بدتر شده و به وجهه و اعتبار بین‌المللی کشور لطمه زده است. در نتیجه، برداشتن گام‌های اساسی در روند احترام به حقوق و آزادی‌های اصلی شهروندان از سوی دولت ترکیه، امری ضروری برای تسریع روند رسیدگی به درخواست عضویت آن کشور از سوی اتحادیه اروپاست.

ﻻ در سالیان اخیر، مقام‌های اتحادیه اروپا درباره نقض حقوق بشر و بازداشت فعالان سیاسی و روزنامه‌نگاران توسط دولت ترکیه انتقاداتی را مطرح کرده‌اند. حزب عدالت و توسعه تا چه اندازه توانسته است خود را با معیارهای اتحادیه اروپا در سال‌های اخیر تطبیق دهد؟

حزب «عدالت و توسعه» هنوز هم، نخستین حزب سیاسی در ترکیه است. این حزب در انتخابات ماه ژوئن توانست نزدیک به ۴۱ درصد از آرا را از آن خود کند؛ اما این نتیجه نشان داد اکثریت رای‌دهندگان ترک، دیگر حاضر نیستند تا حزب عدالت و توسعه پس از ۱۳ سال بار دیگر تنها حزب در قدرت باشد و کشور را به‌گونه‌ای تک حزبی اداره کند. از سوی دیگر «رجب‌طیب اردوغان»، رئیس‌جمهوری ترکیه قصد داشت با تصویب اختیارات فراقانونی پس از انتخابات، نظام پارلمانی ترکیه را به نظام ریاستی تغییر دهد، درحالی‌که از هر پنج رای‌دهنده سه نفر را رد کردند. اکثریت رای‌دهندگان در ترکیه به‌طور آشکار نشان دادند که خواهان حفظ نظام پارلمانی همراه با نظارت و توازن قوا هستند.

ﻻ برخی تحلیلگران بر این باورند که انگیزه‌های سیاسی و تفاوت‌های فرهنگی عامل اصلی مخالفت برخی از رهبران اروپایی به‌ویژه «اتکلا مرکل»، صدراعظم آلمان، برای ورود این کشور به قاره اروپاست.

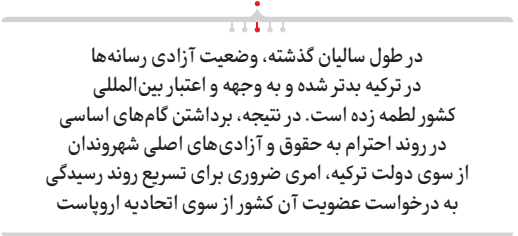
فرضیات زیادی درباره اغراض و انگیزه‌های پشت‌پرده روند پذیرش ترکیه برای عضویت در اتحادیه اروپا مطرح شده‌اند. باید به یاد داشته باشیم، پذیرش در اتحادیه اروپا شرایطی را اقتضا می‌کند که مسائل سیاسی و موضوعات فنی را شامل می‌شود. همچنین کشور عضو باید به تمام معیارها و ضوابط اتحادیه احترام بگذارد و آنها را اجرا کند. دراین‌میان، استثنایی وجود ندارد و تمام کشورهایی که می‌خواهند به‌عنوان عضوی از اتحادیه اروپا به‌رسمیت‌شناخته شوند ملزم به پذیرش و اجرای تعهدات هستند. درحال‌حاضر، ترکیه تمام شرایط و ضوابط را نپذیرفته زیرا هنوز جمهوری قبرس را به رسمیت نمی‌شناسد. باید توجه داشت که جمهوری قبرس یکی از کشورهای عضو اتحادیه اروپاست و در رای‌گیری برای عضویت ترکیه در اتحادیه، رای آن کشور حائزاهمیت خواهد بود.

پذیرفته و عملی کند. این موضوع ازآن‌رو اهمیت دارد که نقض قانون پس از اعتراضات پارک «کزی» در سال ۲۰۱۳ به همراه مواضع ضداروپایی و ضدغربی مقام‌های دولت عدالت و توسعه تأثیری منفی بر وجهه ترکیه گذاشته بودند.

ﻻ مانع اصلی در مسیر عضویت کامل ترکیه در اتحادیه اروپا چیست؟

برای بهبود روابط ترکیه و اتحادیه اروپا و رفع موانع ایجادشده در مسیر پیشرفت مذاکرات و عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا، برداشتن دو گام، ضروری است: حمایت آنکارا از روند گشایش سیاسی درباره جزیره قبرس و حل دیپلماتیک آن، به همراه مشارکت فعال در ائتلاف مبارزه علیه داعش. برداشته‌شدن این دو گام می‌تواند به بهبود دوباره روابط ترکیه و اتحادیه اروپا پس از سردی روابط سال‌های اخیر بینجامد.

بااین‌حال، به‌طور خاص حمایت ترکیه از راه‌حلی مسالمت‌آمیز و دیپلماتیک برای حل اختلافات جاری ارضی قبرس، می‌تواند راهگشای مذاکرات با اتحادیه اروپا باشد. یکی از موانع مهمی که مسیر پیشرفت مذاکرات با اتحادیه را مسدود کرده، موضوع قبرس است. لازم است برای تسریع روند گفت‌وگوها و رسیدگی به پرونده ترکیه، دولت آن کشور موجودیت دولت قبرس را به‌رسمیت بشناسد.

ﻻ حزب «دموکراتیک خلق‌ها» نخستین حزب کردی در تاریخ معاصر ترکیه است که با کسب ۱۰ درصد آرا در انتخابات توانست نمایندگانش را راهی مجلس ترکیه کند. نظر شما دراین‌باره چیست؟ آیا این موضوع را نشانه‌ای مثبت از مشارکت اقلیت‌های قومیتی در عرصه سیاسی ترکیه و سهیم‌شدن آنان در قدرت می‌دانید؟

راهیایی حزب دموکراتیک خلق‌ها به پارلمان ترکیه رویدادی تاریخی بود. این امر تحولی بسیار مثبت در افق سیاسی آن کشور است. با ورود این حزب به پارلمان باید امیدوار باشیم طرفین راه‌حلی رضایت‌بخش، برای آنچه روند صلح کردی خوانده می‌شود بیابند. همچنین در این مسیر اهداف و برنامه‌های دولت جدید باید مورد توافق تمامی طرفین شرکت‌کننده در گروه‌ها قرار گیرد.

نوژن اعتضادالسلطنه

«مارک پیرینی»، دیپلمات باسابقه اروپایی که در فاصله سال‌های ۲۰۰۶ - ۲۰۱۱ میلادی سفیر اتحادیه اروپا در آنکارا بوده، در گفت‌وگو با «شرق» از موانع پیش‌روی عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا سخن گفت. این دیپلمات اروپایی که در تونس، لیبی، سوریه و مراکش نیز سابقه فعالیت داشته، معتقد است در کنار لزوم تشدید همکاری‌های ترکیه با ائتلاف بین‌المللی علیه «داعش» و تغییر در سیاست خارجی آن کشور در قبال تحولات منطقه، مهم‌ترین موضوعی که ترکیه باید به آن توجه داشته باشد، به‌رسمیت‌شناختن جمهوری قبرس از سوی آنکارا و احترام‌گذاشتن به حاکمیت ارضی آن کشور است.

اگر روزگاری مسائل حقوق بشری؛ ازجمله بازداشت فعالان سیاسی و مدنی، شکنجه و حکم اعدام یا مداخله نظامیان در عرصه سیاست ترکیه، مانع از عضویت آن کشور در اتحادیه اروپا محسوب می‌شدند، اینک آن اتحادیه موضوع به‌رسمیت‌شناختن حاکمیت قبرس از سوی آنکارا را مهم‌ترین شرط ضروری برای پذیرش روند عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا می‌داند. آن‌گونه‌که «مارک پیرینی» معتقد است شاید این‌بار مسیر عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا از طریق یک کشور تازه‌وارد به آن اتحادیه بگذرد؛ کشوری که سابقه جنگ با آنکارا بر سر اراضی را داشته است.

ﻻ ارزیابی شما از انتخابات ترکیه و نتایج آن چیست؟ این انتخابات چه تأثیری بر روابط ترکیه و اتحادیه اروپا خواهد گذاشت؟

پس از کارزاری که با خشونت و مرگ‌ومیر همراه بود (اشاره به خشونت‌های درگرفته علیه مقرر حزب «دموکراتیک خلق‌ها» که به کشته‌شدن تعدادی انجامید) انتخابات ماه ژوئن به‌گونه‌ای نسبتاً آرام برگزار شد. برگزاری انتخابات منصفانه و آزادانه از سوی ترکیه همراه با آرامش قابل‌قبول، از سوی اتحادیه اروپا با تحسین و استقبال مواجه شد. امیدواریم در انتخابات آینده نیز این روند ادامه داشته باشد.

ﻻ ترکیه برای عضویت در اتحادیه اروپا باید چه اصلاحاتی را در دستور کار قرار دهد؟

به‌محض اینکه دولت آنکارا پس از انتخابات تشکیل شود، اتحادیه اروپا مصراً انتظار خواهد داشت حاکمیت قانون و آزادی‌های اساسی به مرحله‌ای بازگردد که دو سال پیش ترکیه به آن رسیده بود. برای ترکیه بسیار حائز اهمیت است که معیارهای سیاسی موردقبول اتحادیه اروپا را

«شریف اونور باهچچیک»، استادیار دانشگاه فنی خاورمیانه آنکارا در گفت‌وگو با «شرق»:

دولت بعدی آنکارا در قبال سوریه ملایم‌تر خواهد بود

چالش‌هایی را ایجاد کرده و باعث ایجاد بی‌ثباتی‌هایی در بسیاری از مناطق خاورمیانه شده است که ترکیه از نظر سیاسی و اقتصادی در آنجا در طول یک دهه گذشته سرمایه‌گذاری کرده بود. کاربرد اصطلاح «نسل‌زدایی ارامنه» از سوی «ولادیمیر پوتین» رئیس‌جمهوری روسیه در اظهارات اخیرش نشان داد که روابط ترکیه با روسیه نیز در معرض خطر قرار گرفته است. باوجوداین، انتخابات اخیر در قبرس شمالی ترک‌نشین و تحولات در حوزه ژئوپلیتیک انرژی می‌تواند به آنکارا برای احیای روابط خود با اتحادیه اروپا کمک کند.

ﻻ ارزیابی شما درباره میراث «به‌صفررساندن مشکلات با همسایگان» داووداوغلو چیست؟ نظر شما درباره تصمیمات استراتژیک او در مقام وزیر امور خارجه و در کسوت یک سیاست‌مدار به‌عنوان نخست‌وزیر ترکیه چیست؟

اصل «به‌صفررساندن مشکلات با همسایگان» معیاری کاملاً معقول در زمانی است که در همسایه ترکیه بی‌ثباتی وجود دارد. منطقه‌ای باثبات با نظام‌های سیاسی پایدار می‌تواند شریکی واقعی در راستای منافع ملی ترکیه باشد. باید توجه داشت که حزب عدالت و توسعه خود بر شعار آتاتورک مبنی بر «صلح در خانه، صلح در جهان» تأکید کرده بود. در عمل اما این اصل با چالش‌هایی در حل منازعات طولانی‌مدت مواجه بوده و نشان داد که کارایی خود را از دست داده است. واقعیت آن است که بسیاری از تنش‌های موجود در روابط ترکیه با همسایگانش محدود به روابط دوجانبه نمی‌شود بلکه ناشی از بی‌ثباتی در منطقه است.

ادامه در صفحه ۱۲

ﻻ نظرتان درباره نقاط ضعف و قوت سیاست خارجی دولت عدالت و توسعه چیست؟

خیزش‌های عربی چالش قابل‌توجهی برای سیاست خارجی ترکیه در سال‌های اخیر بوده است. این تحولات در روابط ترکیه با جهان غرب

تشکیل دولت بعدی ترکیه بدون حضور حزب «عدالت و توسعه» را امری نامحتمل می‌داند با این حال، بر این باور است که حتی در صورت حضور آن حزب نیز سیاست ترکیه در قبال بحران سوریه «ملایم‌تر» از قبل خواهد شد چراکه مسئولان بلندپایه حزبی نیز متوجه تأثیرات منفی حمایت بی‌شائبه از گروه‌های مسلح مخالف دولت سوریه از سوی آنکارا شده‌اند. «شریف اونور باهچچیک» استادیار روابط بین‌الملل دانشگاه فنی خاورمیانه ترکیه، در گفت‌وگو با «شرق» اشاره کرد که احزاب اپوزیسیون «جمهوری خواه خلق» و «حرکت ملی» خواستار روابط صمیمانه و دوستانه‌تر با ایران و همکاری بیشتر تهران - آنکارا در بحران سوریه هستند.

ﻻ ارزیابی تان درباره تغییرات احتمالی در سیاست خارجی ترکیه پس از انتخابات اخیر چیست؟ آیا گمان می‌کنید که ترکیه وارد دوران تازه‌ای در عرصه دیپلماسی و سیاست خارجی خواهد شد؟

خیلی زود است که بتوانیم درباره تغییرات سیاست خارجی ترکیه پس از انتخابات، پیش‌بینی‌ای انجام دهیم. روشن نیست که آیا سیاست خارجی می‌تواند به‌عنوان یک عامل تأثیرپذیر از نتایج انتخابات در نظر گرفته شود یا خیر. همچنین، تغییر احتمالی در سیاست خارجی به نوع شکل‌بندی و ترکیب کابینه جدید بستگی خواهد داشت. این موضوع را می‌توان در کاهش آرای رای‌دهندگان حزب عدالت و توسعه در مناطق مرزی ترکیه و سوریه به‌طور قابل‌توجهی مشاهده کرد. با این حال، می‌توان انتظار برخی تغییرات در این زمینه را داشت.